

Bengt Persson – lilla Bengt

Bland de många värmlänningar som sökte sig upp mot Norrland då de stora skogsavverkningarna här började ta fart, var också Bengt Persson. Bengt Persson var född i Vitsand den 25/1 1831 samt inflyttad och kyrkoskriven i Överhogdal den 16/12 1892. Han avled den 11/1 1911 hos Arrendator J. Löfberg, Holmen, som inackorderad understödstagare.

Bengt Persson kallades allmänt Lilla Bengt vilket väl hade sin grund i att han var liten till växten. Att vi erinrar om hans existens med några rader i årets Vävtråd är bl a befogat av att han var den siste som åtnjöt den tidens socialvård i bygden genom att "gå på sockna" som det då allmänt hette. Underhållet av en sådan person grundade sig på det skattetal som var ålagt varje gård. En större gård fick fler underhållsdagar på sin lott, en mindre gård färre underhållsdagar. Backstugusittare och arbetare med sina små stugor voro underhållsfria i ett sådant fall.

Vi känna ingenting till om Lilla Bengts föregående, alltså intill hans 60-åriga tillvaro, men vi vilja sluta oss till att Bengt inte kom direkt från Vitsand och med ens blev kyrkoskriven bland Överhogdalingarna. Snarare vill man förmoda att han uppehöll sig på dessa och kanske andra trakter som skogsarbetare och flottare en längre tid dessförinnan. Och som han var en "utböling" fick han väl i första hand inte räkna med någon särskild välvilja och vänlighet från den bofasta befolkningens sida. Men han hade vanan inne med att bo i skogskojoj, både ensligt och i större sammanhang, och det var väl just i sådan miljö och atmosfär som han odlade sin trivsel och utvecklade sin originella personlighet..

Efter att en tid ha bott vid Hortesån kom Bengt senare att hamna i en koja vid Rosången. Här levde han i många år, givetvis under knapphetens kalla stjärna. Men sjön var i alla fall en tillgång, väl inte minst därför att den vid den tiden var rik på fisk, (den kanske är det än idag) ett reellt bidrag var här att räkna med till hans livsuppehälle. Men sjön hade också något mer i sej själv, uttryckt i sin rikt växlande karaktär, där den speglar drivande skyar och kommer i rörelse såväl i storm som i den minsta vindkåre, alltid tilldragande och outgrundlig på samma gång. Den som något fått vänja sig att komma till ett öppet vatten med rymd över sig, längtar alltid dit igen, därför att det alltid är förnyande och skänker ro åt ens sinnen...

En viss intelligens och snarfyndighet var kännetecknande för Bengt Persson, och här följer ett exempel:

I gången tid var det väl mera vanligt att köpa varor på kredit, eller "kritsa" som det vanligtvis kallades. Även Bengt ådrog sig en sådan proviansskuld hos handlaren J. Blomkvist. Men utsikterna att han skulle kunna klara av denna skuld voro ju i det närmaste obefintliga, enär Bengt praktiskt taget inte hade några inkomster att räkna med allt eftersom åldern tilltog och krafterna tröto. Detta förstod den välbeställda, lugne och trygge J. Blomkvist mycket väl, och vid ett sammanträffande med Bengt sa han så här:

"Ja, då här som Bengt är skyldig mej, då skänker jag efter.." I Nästa ögonblick gick Bengt fram till Blomkvist. Tog av sej huvudbonaden, tog i hand, tackade allra ödmjukast och sa i ett enda svep: "Å så börja vi på ny räkning."

En vårmorgon vid sjön Rosången

Det är tidig morgon och luften är ganska sval. Lätta dimstråk ligger ännu över vikar och sund men är stadda i upplösning, lätt drivna av en svag sydostlig morgonbris. Orrspelet på Storholmen har varit igång alltsedan gryningen och spelorrens vårdarriga bubbel har tonat ut över sjön och dess många holmar. Här är en samling orrtuppar av skilda årgångar som alla ger sin tribut till det vårliga spektaklet. Första årskullen, ungtupparna, har inte varit med i ett sådant sammanhang tidigare, så de verkar lite förbryllade och osäkra att börja med, men de har ju arvet i blodet, så de finner sig snart nog i situationen. De gör sina små luftsprång, burrar upp sig, slår ut med stjärtfjädrarna, blåser och hoppar mot varann, men bara som på lek och utan egentlig stridslustnad. Så håller de sig på sin kant och undviker att komma i närheten med större och starkare tuppar, som de finner vara alltför hotfulla – allt utan att släppa efter på sin vaksamhet, som de alltid har som sitt naturliga värn mot eventuella faror.

En spillkråka kommer flygande, medan hon låter sin metalliskt klingande drill höras ut över sjön, och slår till i en halvtorr fura på en holme. Och strax börjar hon noggrant syna trädet, och mycket riktigt finner hon här och där under barkflagorna läckra larver, som smakar henne förträffligt som en första morgonmat.

Så låter en gök höra sitt ljudliga galande, som kommer någonstans från östligt håll, och det kommer strax svar från ett par morgonpigga gökar västerut. Denna vildmark med vatten och skogar har vaknat upp till en ny dag, en dag som aldrig varit förr, en dag med sitt historiska skeende bland djurliv och människor.

--- --- ---

Morgonrodnadens rosafärger bland österhimlens molnslöjor börjar mattas av och bleknar, och solens livgivande strålar flödar ut över denna morgonfriska nejd. Så ringlar en rök upp ur Bengtskojans rökfång. Lilla Bengt har kommit på benen. Det knarrar i kojdörren och Bengt stiger varsamt ut i den soliga morgonen. Han kråsar och harklar sig och går lite ovigt, han är ju en skrumpen och gammal gubbe nu, och han ser ut åt sjön varifrån det bländande solglittret möter hans ögon. Han går ned till ekan, sätter sig där och tycks meditera i all stillsamhet.

Ett vindsus drar genom trädens grenverk invid kojan, en taltrast låter sina melodiska toner välla ut i omgivningen, och han frågar inte alls efter om någon lyssnar på hans sång, han bara sjunger, sjunger utan att veta att han är den store fåglsångaren i våra nordiska bygder.

Bengt vaknar upp ur sin meditation och börjar lyssna på taltrastens livfulla sång och tillsynes bekymmerslösa tillvaro, men han har nu annat att tänka på och går in i kojan. Han styrker sig nu med en kopp kaffe, till vilket han som tilltugg har några hårda brödkanter, han dricker ännu en kopp av kaffet, samtidigt som han erinrar sig att det var sista kaffebönorna som gick i detta kaffekok. Ja, det sista var det också med mjölet som gick i den kolbulle han åt i gårdkväll, och likadant var det med fläskbiten, det var slut, slut.

Så gick han och vände på den smutsiga kudden i sängslafen och sträckte på den nötta fårskinnsfällan och sa för sig själv – ”Ja ska gå fram till byn idag – och det är inte sagt att jag nånsin kommer hit till kojan igen”.

Nä, en sista gång blir det i alla fall, bäst att det får ske nu, jag orkar inte med denna väg längre.

Så gjorde han liksom ett bokslut för sig denna morgon. Här han bott så många år, han fanns till också i denna ensliga tillvaro, här var det sällsynt att få se en

människa. Skulle det inte ha kunnat vara på ett annat sätt, något annorlunda och meningsfullt?

Han tog fram sina stövlar och skodde sig i dem, de hade sett bättre dagar, nu påminde de om honom själv, han var nergången och sliten likt stövlarna. Så tog han sin näverkont och plockade i den några mindre värdefulla saker, som ändå hade varit något odelt med honom själv. Nu skulle de få följa honom vidare, men annars kände han det som det inte fanns något utanför honom än det han gick och stod i, det var allt hans eget. Han dröjde något vid åsynen av den nu falnande elden på spiselhällen och påminde sig om att det fanns ingen som väntade på honom i byn, dit han nu skulle gå, ingen dörr stod öppen, men han skulle gå på Guds försyn.

Så trädde Bengt ut ur kojan för sista gången, tog stören som var rest vid sidan och stagade kojdörren i det han sade för sig själv: "Om det kommer nån, så ser han att jag inte är hemma". I samma ögonblick sträckte ett par gräsänder förbi, de hade lyft någonstans längre ut åt sjön, nu vunnit höjd, och med snabba vingslag och i graciös flykt styrde de mot Per-Björnshällan men svängde sedan mot vänster och var snart ur synhåll i riktning mot Laverviken. Innan Lilla Bengt anträdde sin vandring lät han en sista smeksam blick söka sig ut över denna för honom så välkända natur med skog och sjö, men aldrig hade han tyckt sig se den så levande som just nu i denna avskedets stund, och han tyckte sig förnimma att naturen själv gav honom en avskedets hälsning tillbaka.

--- --- ---

Bengt Perssons "gård från gårdtillvaro" blev dessbättre inte långvarig. Vi vet inte i vilken gård den tog sin början och inte heller i vilken gård den fick sin avslutning. Men i denna hans tragiska belägenhet och vanmakt mot omständigheterna torde han ha känt sig som nollvärderad i andra människors ögon, och kanske fanns det en bitter underton i hans väsen, underligt skulle det väl ha varit annars. Men om de flesta inte hade någon tid till övers för ett förstående och deltagande samtal med detta fattighjon, så utesluter det inte att där fanns en och annan med barmhärtigt sinnelag som kunde ha en förstående tanke att dela med sig åt denne Bengt i hans situation. Att det, som

hos de flesta människor, växlar med dagrar och skuggor på själslivet områden var väl heller inte lilla Bengt främmande inför.

I en gård där han åt sin aftonvard tyckte han att gröten var av tunnaste konsistens, och då sa han, "dä ä för lite mjöl i denna gröt".

En yngling skjutsade honom till "nästa gård". Vid hans framkomst till gården stod ägaren ute på gårdsplanen och lille Bengt hälsade honom från åktrillan med dessa ord: "Ja kommer som en annan harrkar". Det säger att inte Bengt heller var blottställd på humor.

Utdrag av protokollet från en kommunalstämma anno 1909

Av de ärenden som stämmans ordförande föredrar fästa vi intresse vid det som rör Bengt Persson. Förslag har framkommit som går ut på att Bengt Persson skall genom kommunens försorg "bortauktioneras" för viss månatlig ersättning. Ordf. framställer frågan och ber om stämmans utlåtande, men ingen tycks vilja yttra sig, vilket leder till att ordf. frågar stämmedamöterna om frågan kan godkännas sådan den föreligger. Åtskilliga "ja" får han som svar, och klubban faller till bekräftelse om att frågan förts i hamn. Så kommer frågan om någon har anbud att komma med. Det är då som det faller en djup tystnad, en förtätad stämning över de närvarande. Så reser sig en man, Per Norling, och han uttrycker på enkelt vardagsspråk, att han är villig att ta hand om lilla Bengt för 30 kr. pr mån. Ordf. frågar om det finns flera anbud. Nä, nä hörs det från de församlade och P. Norling och hans hustru blir godkända att ha omvårdnaden av Bengt Persson tills vidare. Något nytt har hänt i bygdens historia.

Ur Vävtråden 1966 – Sven Mårtensson

Kommentarer :

- Vitsand är kyrkbyn i Vitsands socken i Torsby kommun i norra Värmland. Byn ligger vid Mangslidsälvens utlopp i nordöstra stranden av sjön Övre Brocken.
- 30 kronor år 1911 är med dagens mått mätt värd motsvarande ca 1400 kronor.
- Angående "stora skogsavverkningarna": År 1852 sålde Överhogdals jordägare avverkningsrätt på 50 år å all skog minst 10 tum (ca 25 cm) och 21 fot (ca 6,3 meter) från marken.